

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 7

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

AMERIKA ORZUSI VA MUSTAQILLIK DAVRI O'ZBEK ROMANLARIDA MODDIY BOYLIKKA MUNOSABAT MASALASI

Amirova Zokhida Oripovna

Qarshi davlat universiteti, dotsent (PhD).

e-mail: zohida_oriipovna@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8883-6456>

Annotatsiya.

Mazkur maqolada "Amerika orzusi" konsepsiyasi va mustaqillik davri o'zbek romanlarida moddiy boylikka munosabat masalasi qiyosiy-adabiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda F.S. Fitsjeraldning "Buyuk Getsbi" romanida boylik, ijtimoiy maqom, shaxsiy orzu, sevgi va ma'naviy bo'shliq masalalari qanday badiiy talqin qilingani yoritiladi. Shuningdek, mustaqillik davri o'zbek nasri namunalarida moddiy farovonlikning inson axloqi, vijdoni, oilaviy mas'uliyati, halollik va milliy qadriyatlar bilan bog'liq holda tasvirlanishi ko'rib chiqiladi. Maqolada Amerika adabiyotida boylik ko'proq individual muvaffaqiyat va ijtimoiy ko'tarilish ramzi sifatida namoyon bo'lsa, o'zbek romanlarida u ma'naviy sinov, axloqiy tanlov va insoniylik mezonlari sifatida talqin etilishi asoslab beriladi. Qiyosiy tahlil natijasida har ikki adabiyotda ham moddiy boylik insonni mutlaq baxtga olib keluvchi vosita emas, balki uning ichki dunyosi, jamiyat bilan munosabati va ma'naviy qiyofasini ochib beruvchi muhim badiiy-falsafiy muammo ekanligi aniqlanadi.

Kalit so'zlar: Amerika orzusi, mustaqillik davri romani, moddiy boylik, ma'naviy qadriyat, ijtimoiy maqom, ma'naviy inqiroz, qahramon ruhiyati, qiyosiy tahlil.

КОНЦЕПЦИЯ «АМЕРИКАНСКОЙ МЕЧТЫ» И ОТНОШЕНИЕ К МАТЕРИАЛЬНОМУ БОГАТСТВУ В УЗБЕКСКИХ РОМАНАХ ПЕРИОДА НЕЗАВИСИМОСТИ

Амирова Зохида Ориповна

Каршинский государственный университет, доцент (PhD).

Аннотация.

В статье с позиций сравнительного литературоведения анализируются концепция «американской мечты» и отношение к материальному богатству в узбекских романах периода независимости. В центре исследования находится роман Ф. С. Фицджеральда «Великий Гэтсби», в котором раскрываются художественные интерпретации богатства, социального статуса, личной мечты, любви и духовной опустошенности. Кроме того, рассматривается, как в произведениях узбекской прозы периода независимости материальное благополучие соотносится с нравственностью, совестью, семейной ответственностью, честностью и национальными ценностями. Обосновывается, что в американской литературе богатство преимущественно выступает символом личного успеха и социального восхождения, тогда как в узбекских романах оно интерпретируется как нравственное испытание, моральный выбор и критерий человечности. Сравнительный анализ показывает, что в обеих литературных традициях материальное богатство не является источником абсолютного счастья, а служит важной художественно-философской категорией, раскрывающей внутренний мир человека, его взаимоотношения с обществом и духовный облик.

Ключевые слова: американская мечта, роман периода независимости, материальное богатство, духовные ценности, социальный статус, духовный кризис, психология героя, сравнительный анализ.

THE AMERICAN DREAM AND ATTITUDES TOWARD MATERIAL WEALTH IN UZBEK NOVELS OF THE INDEPENDENCE PERIOD

Amirova Zokhida Oripovna

Karshi State University, Associate Professor (PhD).

Abstract.

This article presents a comparative literary analysis of the concept of the American Dream and attitudes toward material wealth in Uzbek novels of the independence period. The study focuses on F. Scott Fitzgerald's *The Great Gatsby*, examining its artistic

interpretation of wealth, social status, personal aspirations, love, and spiritual emptiness. It also explores how material prosperity is represented in contemporary Uzbek prose in relation to morality, conscience, family responsibility, honesty, and national values. The article argues that while American literature generally portrays wealth as a symbol of individual success and social mobility, Uzbek novels interpret it as a moral challenge, an ethical choice, and a measure of human ^{integrity}. The comparative analysis demonstrates that in both literary traditions material wealth is not depicted as a guarantee of absolute happiness but rather as an important artistic and philosophical category revealing an individual's inner world, relationship with society, and moral character.

Keywords: American Dream, independence-period novel, material wealth, spiritual values, social status, spiritual crisis, character psychology, comparative analysis.

Kirish. Jahon adabiyotida moddiy boylik va ma'naviy qadriyatlar munosabati doimo dolzarb badiiy-falsafiy muammolardan biri bo'lib kelgan. Insonning boylikka intilishi, ijtimoiy mavqe egallash istagi, jamiyatda o'z o'rnini topishga bo'lgan urinishlari adabiy qahramonlar xarakteri, ruhiyati va taqdirida turli shakllarda namoyon bo'ladi. Ayniqsa, XX asr Amerika adabiyotida shakllangan "Amerika orzusi" konsepsiyasi hamda mustaqillik davri o'zbek nasrida yuzaga kelgan ijtimoiy-ma'naviy izlanishlar bu muammoni qiyosiy o'rganish uchun muhim asos yaratadi.

"Amerika orzusi" dastlab shaxsiy erkinlik, mehnat orqali muvaffaqiyatga erishish, ijtimoiy teng imkoniyat va farovon hayot g'oyalari bilan bog'liq bo'lgan. Biroq adabiyotda bu tushuncha ko'pincha ziddiyatli talqin qilinadi. Chunki moddiy boylik har doim ham insonni baxtga, ruhiy osoyishtalikka yoki axloqiy yetuklikka olib kelmaydi. F.S. Fitsjeraldning "Buyuk Getsbi" romanida aynan shu holat yorqin ko'rinadi: boylik tashqi hashamat, dabdaba va ijtimoiy ko'rinish vositasi sifatida tasvirlansa-da, u qahramonning ichki bo'shlig'ini to'ldira olmaydi.

Mustaqillik davri o'zbek romanlarida esa moddiy boylikka munosabat masalasi boshqa ijtimoiy-tarixiy sharoitda yoritiladi. Mustaqillikdan keyingi davrda jamiyatda bozor munosabatlari, mulkchilik shakllari, shaxsiy tashabbus, ijtimoiy tabaqalanish va yangicha hayot mezonlari shakllandi. Bu jarayon o'zbek nasrida inson ruhiyati, axloqiy tanlov, oilaviy munosabatlar va milliy qadriyatlar bilan bog'liq holda talqin qilindi. Shu jihatdan Amerika adabiyotidagi "orzuga erishish" g'oyasi va o'zbek romanlaridagi "hayotiy muvozanatni saqlash" muammosi o'zaro qiyosiy tahlil qilishga imkon beradi.

Tadqiqot metodlari

Maqolada qiyosiy-tipologik, badiiy-falsafiy, struktur-semantik va sotsiokulturologik tahlil usullaridan foydalanildi. Qiyosiy yondashuv F.S. Fitsjeraldning "Buyuk Getsbi" romanidagi "Amerika orzusi" talqini bilan mustaqillik davri o'zbek romanlarida moddiy boylikka munosabatning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlashga xizmat qiladi. Badiiy-falsafiy tahlil orqali boylik, ma'naviyat, orzu, ijtimoiy maqom va insoniy qadriyatlar o'rtasidagi ziddiyatlar ochib beriladi.

Asosiy qism

"Amerika orzusi" tushunchasi Amerika jamiyatining ijtimoiy-madaniy tafakkurida muhim o'rin tutadi. U shaxsning mehnat, iroda va imkoniyat orqali yuqori mavqega erishishi mumkinligi haqidagi ishonchga asoslanadi. Biroq F.S. Fitsjerald ijodida bu orzu ideal holat sifatida emas, balki ichki ziddiyatlarga boy, ba'zan esa fojiali natijaga olib keluvchi ijtimoiy hodisa sifatida tasvirlanadi.

"Buyuk Getsbi" romanida Jey Getsbi obrazi "Amerika orzusi"ning murakkab va ziddiyatli qiyofasini mujassamlashtiradi. U kambag'allikdan boylikka erishgan, o'zini qayta yaratishga uringan, jamiyatda yuqori maqom egallashga intilgan obrazdir. Tashqi tomondan Getsbi muvaffaqiyatli inson sifatida ko'rinadi: uning hashamatli uyi, dabdabali ziyofatlari, boylik ramziga aylangan buyumlari mavjud. Ammo bu boylik uning asl maqsadi emas, balki o'tmishni qaytarish, Deyziga yaqinlashish va o'z orzusini ro'yobga chiqarish vositasidir.

Romanda boylik inson orzusining moddiylashgan shakli sifatida namoyon bo'ladi. Getsbi uchun boylik ijtimoiy to'siqlarni yengish, sevgi va baxtga erishish imkoniyati bo'lib tuyuladi. Lekin asar davomida boylikning bunday vazifani bajara olmasligi ayonlashadi. Deyzi va Tom Byukenen mansub bo'lgan yuqori tabaqa uchun boylik nafaqat moddiy imkoniyat, balki tug'ma imtiyoz, ijtimoiy himoya va axloqiy mas'uliyatsizlik vositasidir. Shu sababli Getsbining boyligi uni bu muhitga to'liq qabul qildira olmaydi.

Fitsjerald romanda boylikni faqat iqtisodiy hodisa sifatida emas, balki axloqiy va ruhiy muammo sifatida talqin qiladi. Hashamatli ziyofatlar, qimmatbaho mashinalar, chiroyli kiyimlar va katta uylar ortida yolg'izlik, ma'naviy bo'shliq va insoniy munosabatlarning soxtaligi yashiringan. Getsbining fojiasi shundaki, u boylik orqali orzuga erishish mumkin, deb o'ylaydi, biroq bu orzu jamiyatning axloqiy inqirozi tufayli barbod bo'ladi. Demak, "Buyuk Getsbi"da moddiy boylik "Amerika orzusi"ning tashqi belgisi bo'lsa-da, uning ichki mohiyatida ma'naviy tanazzul va yo'qotish g'oyasi yotadi [3; 67-b.].

Mustaqillik davri o'zbek nasrida moddiy boylikka munosabat masalasi jamiyatdagi o'zgarishlar, yangi iqtisodiy munosabatlar va ma'naviy qadriyatlar tizimi bilan chambarchas bog'liq holda yoritiladi. Bu davr romanlarida qahramonlar oldida nafaqat iqtisodiy farovonlikka erishish, balki o'zligini saqlash, vijdon, halollik, oilaviy burch va milliy qadriyatlarga sodiq qolish muammosi turadi.

O'zbek romanlarida boylik ko'pincha insonning axloqiy qiyofasini sinovdan o'tkazuvchi mezon sifatida beriladi. Mustaqillikdan keyingi davrda ayrim qahramonlar moddiy imkoniyatni hayotning asosiy maqsadi deb bilsa, boshqa obrazlar uchun ma'naviy poklik, insoniylik va ruhiy muvozanat ustuvor ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan o'zbek nasrida boylik masalasi faqat shaxsiy muvaffaqiyat yoki ijtimoiy maqom bilan cheklanmaydi, balki jamiyatning axloqiy holati, insoniy munosabatlar va milliy mentalitet bilan bog'liq holda talqin qilinadi.

E. A'zam va U. Hamdam romanlarida mustaqillik davri insonning ichki iztiroblari, jamiyatdagi keskin o'zgarishlarga moslashish jarayoni, moddiy ehtiyoj va ma'naviy qadriyatlar o'rtasidagi ziddiyatlar badiiy ifoda topadi. "Momoqaldiroq ostida sayr" romanida insonning ichki kechinmalari, jamiyatdagi o'zgarishlar ta'sirida shakllanadigan ruhiy holatlar muhim o'rin egallaydi. Bu asarda tashqi hayot manzaralari bilan qahramonning ichki dunyosi o'rtasida kuchli bog'liqlik mavjud. Moddiy hayot, ijtimoiy muhit va ruhiy iztirob bir-birini to'ldiruvchi badiiy qatlam sifatida namoyon bo'ladi [2; 89-b.].

U. Hamdamning "Muvozanat" romanida esa nomning o'ziyoq asardagi asosiy g'oyani anglatadi. Muvozanat bu nafaqat shaxsiy hayotdagi barqarorlik, balki moddiy va ma'naviy olam, orzu va haqiqat, shaxsiy manfaat hamda axloqiy burch o'rtasidagi uyg'unlikdir. Romanda inson o'z hayotida moddiy ehtiyojlarni inkor etmaydi, biroq ularni yagona maqsad darajasiga ko'tarish ruhiy buzilish, ichki bo'shliq va ma'naviy iztirobga olib kelishi mumkinligi ko'rsatiladi [4; 54-b.].

O'zbek romanlarida moddiy boylik ko'pincha ijtimoiy sinov vazifasini bajaradi. Qahramon boylikka erishish jarayonida kimligini, qanday qadriyatlarga tayanishini, insoniy munosabatlarga qanday qarashini namoyon qiladi. Agar "Buyuk Getsbi"da boylik orzu va illuziyaning tashqi shakli bo'lsa, mustaqillik davri o'zbek romanlarida boylik ko'proq axloqiy tanlov, hayotiy muvozanat va ma'naviy mas'uliyat mezon sifatida talqin qilinadi.

Amerika va o'zbek romanlarida boylik talqinining mushtarak jihatlari

F.S. Fitsjeraldning "Buyuk Getsbi" romani va mustaqillik davri o'zbek nasrida moddiy boylik masalasining yoritilishida bir qator mushtarak jihatlarni kuzatiladi. Har ikki adabiy muhitda ham boylik oddiy iqtisodiy tushuncha sifatida emas, balki inson shaxsiyati, jamiyatdagi mavqeyi, axloqiy qarashlari va ruhiy kechinmalarini ochib beruvchi muhim badiiy-estetik vosita sifatida talqin qilinadi. Ya'ni, boylik qahramon hayotidagi tashqi farovonlik belgisi bo'lishi bilan birga, uning ichki dunyosi, orzu-intilishlari, ma'naviy ehtiyojlari va hayotiy tanlovlarni sinovdan o'tkazuvchi mezon vazifasini bajaradi.

Birinchidan, har ikki adabiyotda ham moddiy boylik insonning jamiyatdagi o'rnini belgilovchi muhim ijtimoiy omil sifatida tasvirlanadi. "Buyuk Getsbi" romanida boylik qahramonning ijtimoiy maqomini oshirish, yuqori tabaqa vakillari orasidan joy olish va o'z orzusiga erishish vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Getsbi uchun boylik faqat mol-mulk yoki hashamat emas, balki o'tmishni qaytarish, sevgiga erishish va jamiyat tomonidan tan olinish imkoniyatidir. Mustaqillik davri o'zbek romanlarida ham boylik yangi ijtimoiy munosabatlar, bozor iqtisodiyoti, tadbirkorlik, mulkdorlik va jamiyatdagi tabaqalanish jarayonlari bilan bog'liq holda yoritiladi. Qahramonning boylikka munosabati uning hayotiy pozitsiyasi, axloqiy tanlovi va jamiyatdagi o'rnini belgilashga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, har ikki adabiyotda moddiy boylik insonni mutlaq baxtga olib kelmasligi g'oyasi ilgari suriladi. "Buyuk Getsbi"da bosh qahramon katta boylikka erishadi, hashamatli uy, ziyofatlar, mashhurlik va tashqi dabdabaga ega bo'ladi. Biroq bu boylik unga chinakam baxt, samimiy sevgi va ruhiy osoyishtalik olib kelmaydi. Getsbining boyligi tashqi tomondan muvaffaqiyat ramzi bo'lib ko'rinsa-da, ichki jihatdan u yolg'izlik, illyuziya va armon bilan bog'liqdir. O'zbek romanlarida ham moddiy farovonlikning o'zi inson hayotini to'liq mazmunli qila olmasligi ko'rsatiladi. Boylik inson uchun imkoniyat yaratishi mumkin, biroq u vijdon, halollik, mehr-oqibat va ma'naviy poklik bilan uyg'un bo'lmasa, insonni ruhiy inqirozga olib kelishi mumkin.

Uchinchidan, boylik va ma'naviyat o'rtasidagi ziddiyat har ikki adabiyotda muhim badiiy muammo sifatida talqin qilinadi. Fitsjerald romanida boylik ko'pincha axloqiy bo'shliq, soxta munosabatlar, tashqi dabdaba va ichki yolg'izlik bilan yonma-yon tasvirlanadi. Getsbi boylik orqali baxtni qo'lga kiritmoqchi bo'ladi, ammo u yashayotgan jamiyatda insoniy munosabatlar ham pul, mavqe va manfaat bilan o'lchanadi. O'zbek nasrida esa boylikka munosabat ko'proq ma'naviy mezonlar orqali baholanadi. Qahramon boylikka ega bo'lishi mumkin, biroq uning insoniy qiyofasi boylikni qanday yo'l bilan topgani, uni qanday maqsadda ishlatgani va bu jarayonda vijdonini saqlab qolgan-qolmaganligi bilan belgilanadi.

To'rtinchidan, Amerika va o'zbek romanlarida boylik qahramon ruhiyatini ochuvchi vosita sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Qahramonning pul, mulk, hashamat va ijtimoiy mavqega bo'lgan munosabati uning ichki dunyosini ochib beradi. Masalan, Getsbi boylikni o'z orzusiga yetish vositasi deb biladi. Uning butun hayoti Deyziga erishish va o'tmishni qayta tiklash istagi bilan bog'liq. Shu bois uning boyligi real baxtdan ko'ra ko'proq xayoliy orzuning tashqi ko'rinishiga aylanadi. O'zbek romanlarida esa qahramonning boylikka munosabati ko'pincha uning halolligi, sabr-qanoati, oilaviy mas'uliyati, el-yurt oldidagi burchi va ma'naviy pishiq-puxtaligi bilan bog'liq holda ochiladi.

Beshinchidan, har ikki adabiyotda boylik jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik va tabaqalanish muammosini ko'rsatish uchun ham xizmat qiladi. "Buyuk Getsbi"da boylik eski boylar va yangi boylar o'rtasidagi tafovut orqali yoritiladi. Getsbi boylikka erishgan bo'lsa-da, u Tom va Deyzi mansub bo'lgan eski aristokratik muhitga to'liq qabul qilinmaydi. Bu holat Amerika jamiyatida boylikning hamma eshiklarni ochib bera olmasligini, ijtimoiy kelib chiqish va merosiy imtiyozlar hal qiluvchi omil bo'lib qolishini ko'rsatadi. Mustaqillik davri o'zbek romanlarida esa boylik jamiyatdagi yangi iqtisodiy munosabatlar, tadbirkorlik, moliyaviy imkoniyatlar va ayrim hollarda ma'naviy sinovlar bilan bog'liq tarzda tasvirlanadi. Bu jarayonda boylik insonning jamiyatdagi o'rnini oshirishi mumkin, biroq uning axloqiy qiyofasini ham sinovdan o'tkazadi.

Shu jihatdan qaraganda, Amerika va o'zbek romanlarida moddiy boylik masalasi umumiy falsafiy-estetik mazmunga ega. Har ikki adabiyotda ham boylik inson hayotining muhim omili sifatida tan olinadi, biroq u inson baxtining yagona asosi sifatida ko'rsatilmaydi. Aksincha, boylik qahramonning ma'naviy dunyosi, axloqiy tanlovi va jamiyat bilan munosabatini ochib beruvchi murakkab badiiy vositaga aylanadi. Demak, moddiy boylik mavzusi badiiy asarda oddiy maishiy muammo emas, balki inson va jamiyat, orzu va haqiqat, tashqi muvaffaqiyat hamda ichki bo'shliq o'rtasidagi ziddiyatlarni ochib beruvchi muhim adabiy hodisadir.

1-jadval. Amerika va o'zbek romanlarida moddiy boylik talqinining qiyosiy tahlili

Tahlil mezonlari	F.S. Fitsjeraldning "Buyuk Getsbi" romanida	Mustaqillik davri o'zbek romanlarida
Boylikning asosiy talqini	Boylik shaxsiy orzu, ijtimoiy maqom va tashqi muvaffaqiyat ramzi sifatida tasvirlanadi.	Boylik insonning axloqiy qiyofasi, halollik va ma'naviy qadriyatlarini sinovdan o'tkazuvchi mezon sifatida beriladi.
Qahramonning boylikka munosabati	Getsbi boylikni sevgi, baxt va yuqori tabaqaga kirish vositasi deb biladi.	Qahramonlar boylikni hayotiy ehtiyoj sifatida qabul qiladi, biroq uni vijdon, oila va halollik bilan bog'lab baholaydi.
Boylik va baxt munosabati	Boylik tashqi farovonlik keltirsa-da, ichki baxt, sevgi va ruhiy osoyishtalikni ta'minlay olmaydi.	Moddiy farovonlik inson hayotini yengillashtirishi mumkin, ammo ma'naviyatdan ajralganda salbiy oqibatlarga olib keladi.
Boylik va ma'naviyat ziddiyati	Boylik ko'pincha axloqiy bo'shliq, soxta munosabatlar va yolg'izlik bilan bog'liq tasvirlanadi.	Boylik halollik, vijdon, sabr-qanoat, mehr-oqibat va milliy qadriyatlar asosida baholanadi.
Ijtimoiy muhit tasviri	Eski boylar va yangi boylar o'rtasidagi tafovut orqali Amerika jamiyatidagi sinfiy farqlar ochiladi.	Bozor munosabatlari, tadbirkorlik, ijtimoiy o'zgarishlar va oilaviy-ma'naviy muhit tasvirlanadi.
Badiiy-falsafiy mazmun	Boylik "Amerika orzusi"ning jozibasi va fojiali illyuziyasini ochib beradi.	Boylik insonning ma'naviy muvozanati, oilaviy burchi va jamiyat oldidagi mas'uliyatini yoritadi.
Umumiy xulosa	Boylik orzuga yetkazuvchi vositadek ko'rinsa-da, qahramonni ruhiy yolg'izlik va fojia sari olib boradi.	Boylik inkor etilmaydi, biroq u insoniylik, halollik va ma'naviy qadriyatlar bilan uyg'un bo'lgandagina ijobiy mazmun kasb etadi.

Farqli jihatlar: individual orzu va ma'naviy muvozanat

Amerika va o'zbek romanlarida moddiy boylik talqinining farqli jihatlari ham mavjud bo'lib, bu farqlar, avvalo, ikki xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy tafakkuri, milliy qadriyatlari va adabiy-estetik qarashlari bilan bog'liqdir. "Buyuk Getsbi" romanida boylik ko'proq individual orzu, shaxsiy muvaffaqiyat va ijtimoiy maqomga erishish vositasi sifatida talqin qilinadi. Getsbi o'z hayotini o'zi yaratishga, past ijtimoiy qatlamdan yuqori tabaqaga ko'tarilishga, sevgan ayoli oldida munosib ko'rinishga intiladi. Uning orzusi Amerika orzusi g'oyasi bilan bog'liq, ya'ni inson o'z mehnati, qat'iyati va intilishi orqali jamiyatda yuqori mavqega erishishi mumkin, degan tasavvurga asoslanadi.

Biroq Fitsjerald romanida bu orzu fojiali tarzda talqin qilinadi. Getsbi boylikka erishadi, lekin bu boylik uning orzusini amalga oshira olmaydi. Chunki Amerika jamiyatida moddiy muvaffaqiyat insonni ma'naviy jihatdan to'liq baxtli qila olmaydi. Bundan tashqari, boylik jamiyatdagi sinfiy tafovutlarni ham yo'qota olmaydi. Tom va Deyzi kabi obrazlar orqali yozuvchi merosiy boylikka ega bo'lgan tabaqaning beparvoligi, axloqiy mas'uliyatsizligi va boshqalarning hayotiga loqayd munosabatini fosh etadi. Getsbi esa boylikka yangi erishgan odam sifatida tashqi jihatdan ular bilan tenglashgandek ko'rinsa-da, aslida ularning dunyosiga begona bo'lib qoladi.

Mustaqillik davri o'zbek romanlarida esa boylikka munosabat ko'proq jamoaviy ong, oila, vijdon, el-yurt oldidagi mas'uliyat va milliy qadriyatlar bilan bog'liq holda beriladi. O'zbek qahramoni uchun moddiy boylik muhim hayotiy ehtiyoj bo'lishi mumkin, biroq u hech qachon insoniylikdan, halollikdan, ota-ona roziligidan, oila tinchligidan va ma'naviy poklikdan ustun qo'yilmaydi. Boylikka erishish yo'li ham muhim hisoblanadi: halol mehnat bilan topilgan boylik ijobiy baholansa, harom yo'l, aldov, manfaatparastlik yoki vijdonsizlik orqali orttirilgan boylik salbiy oqibatlarga olib keluvchi omil sifatida talqin qilinadi.

Shu nuqtayi nazardan, "Amerika orzusi"da boylik ko'proq shaxsiy muvaffaqiyat va individual orzuning ramzi bo'lsa, mustaqillik davri o'zbek nasrida u ma'naviy sinov ramziga aylanadi. Amerika adabiyotida qahramon ko'proq o'z orzusining qurboni sifatida tasvirlanadi. Getsbi o'z xayolida yaratgan orzu ortidan quvadi, ammo real hayot bu orzuni inkor etadi. O'zbek nasrida esa qahramon moddiy va ma'naviy qadriyatlar o'rtasida muvozanat izlovchi shaxs sifatida gavdalanadi. U boylikka erishishi mumkin, biroq bu jarayonda insoniyligini yo'qotmasligi, oilaviy va milliy qadriyatlarga sodiq qolishi kerak.

Yana bir farqli jihat shundaki, "Buyuk Getsbi"da boylik ko'pincha illuziya, yolg'on joziba va tashqi dabdaba bilan bog'lanadi. Getsbining hashamatli uyi, qimmatbaho mashinasi, dabdabali ziyofatlari uning ichki yolg'izligini yashiruvchi niqob vazifasini bajaradi. Ziyofatlarga kelgan odamlar Getsbining shaxsiy dardini tushunmaydi, ular faqat uning boyligidan, uyidagi dabdabadan va o'yin-kulgidan foydalanadi. Demak, boylik bu romanda odamlar o'rtasidagi samimiy munosabatlarni mustahkamlovchi emas, balki ularni yanada soxtalashtiruvchi vosita sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbek romanlarida esa moddiy boylik ko'pincha insoniy munosabatlar mezonida baholanadi. Qahramon boy bo'lishi mumkin, ammo agar u ota-onasini unutsa, oilasidan uzoqlashsa, do'stlik va qarindoshlik rishtalariga befarq bo'lsa, bunday boylik ijobiy hodisa sifatida emas, balki ma'naviy yemirilish belgisi sifatida talqin qilinadi. Shu bois o'zbek nasrida boylikning qadri uning miqdori bilan emas, balki insoniylikka xizmat qilishi bilan belgilanadi. Halol topilgan, ezgulik, saxovat, oila farovonligi va jamiyat manfaatiga yo'naltirilgan boylik ijobiy mazmun kasb etadi.

Fitsjerald romanida boylik va sevgi o'rtasidagi munosabat ham fojiali tus oladi. Getsbi Deyziga erishish uchun

boylikni zarur vosita deb biladi. Uning nazarida boylik sevgini qayta tiklashi, o'tmishni qaytarishi va yo'qotilgan baxtni qayta yaratishi mumkin. Ammo roman yakunida bu tasavvur xato ekani ayon bo'ladi. Sevgi ham, baxt ham faqat moddiy imkoniyat bilan sotib olinmaydi. Mustaqillik davri o'zbek nasrida esa sevgi, oila va insoniy munosabatlar ko'pincha moddiy manfaatdan ustun qo'yiladi. Qahramonlarning baxti ularning mol-dunyosi bilan emas, balki mehr, sadoqat, ishonch, vijdon va o'zaro hurmat bilan belgilanadi.

Umuman olganda, farqli jihatlar shuni ko'rsatadiki, Amerika romanida boylik ko'proq shaxsiy orzu va ijtimoiy maqom muammosi bilan bog'liq bo'lsa, o'zbek romanlarida u axloqiy tanlov, ma'naviy muvozanat va milliy qadriyatlar doirasida talqin qilinadi. "Buyuk Getsbi"da moddiy boylik orzuning tashqi ko'rinishi bo'lsa-da, oxir-oqibat fojiali illuziyaga aylanadi. O'zbek nasrida esa boylik insonning ma'naviy qiyofasini ochuvchi sinov sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli har ikki adabiyotda boylik mavzusi turlicha badiiy yo'nalishda talqin qilinsa-da, ularning umumiy mohiyatida inson hayotining ma'naviy mezonlari birinchi o'ringa chiqadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, "Amerika orzusi" konsepsiyasi va mustaqillik davri o'zbek romanlarida moddiy boylikka munosabat masalasi o'ziga xos badiiy-falsafiy mazmunga ega. F.S. Fitsjeraldning "Buyuk Getsbi" romanida boylik orzu, ijtimoiy maqom, sevgi va illuziya bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Getsbi obrazida boylikka erishgan, ammo ma'naviy baxt va ruhiy osoyishtalikni topa olmagan inson fojiasi aks etadi. Uning hayoti Amerika orzusining tashqi jozibasi va ichki inqirozini ochib beradi. Mustaqillik davri o'zbek romanlarida esa moddiy boylik jamiyatdagi o'zgarishlar, yangi iqtisodiy munosabatlar, bozor sharoiti va ma'naviy qadriyatlar tizimi bilan bog'liq holda yoritiladi. Bu romanlarda boylik insonni sinovdan o'tkazuvchi, uning axloqiy qiyofasini namoyon qiluvchi muhim mezon sifatida ko'rinadi. O'zbek nasrida moddiy farovonlik inkor etilmaydi, biroq u vijdon, halollik, mehr-oqibat, oila, el-yurt oldidagi mas'uliyat va insoniylik bilan uyg'un bo'lgandagina haqiqiy mazmun kasb etishi ta'kidlanadi. Demak, Amerika va o'zbek romanlarida boylik talqini turli adabiy-estetik yo'nalishlarda namoyon bo'lsa-da, har ikki adabiyotda ham boylikning inson taqdiriga, ruhiyatiga va axloqiy tanloviga ta'siri chuqur yoritiladi. Fitsjerald romanida boylik insonni orzuga yaqinlashtirgandek ko'rinsa-da, aslida uni yolg'izlik va fojia tomon yetaklaydi. O'zbek romanlarida esa boylik insonni ma'naviy jihatdan sinovdan o'tkazib, uning asl qiyofasini ko'rsatadi. Shu bois moddiy boylik masalasi har ikki adabiyotda ham inson va jamiyat munosabatini yorituvchi muhim badiiy-falsafiy muammo sifatida namoyon bo'ladi. Demak, Amerika va o'zbek romanlarida moddiy boylikka munosabat masalasi umumiy jihatdan inson va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlarni ochib bersa, farqli jihatdan milliy mentalitet, tarixiy sharoit va qadriyatlar tizimi asosida turlicha talqin qilinadi. "Buyuk Getsbi"da boylik orzuning yemirilishi va ma'naviy bo'shliq ramzi bo'lsa, mustaqillik davri o'zbek romanlarida u ma'naviy muvozanatni izlash, insoniylikni saqlash va qadriyatlar barqarorligini anglash vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abrams M. H. *A Glossary of Literary Terms*. – 7th ed. – Boston: Heinle & Heinle, 1999.
2. A'zam E. *Momoqaldiraq ostida sayr*. – Toshkent: Sharq, 2002.
3. Fitzgerald F. S. *The Great Gatsby*. – London: Penguin Books, 2000.
4. Hamdam U. *Muvozanat*. – Toshkent: Sharq, 2007.
5. Wellek R., Warren A. *Theory of Literature*. – 3rd ed. – New York: Harcourt, Brace & World, 1977.